

MANIFESTĂRI DIDACTICE ȘI ȘTIINȚIFICE ALE SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE ISTORICE LA CĂLĂRAȘI

Bogdan TEODORESCU*

Résumé : Manifestations didactiques et scientifiques de la Société de Sciences Historiques à Călărași

L'auteur présente ses souvenirs sur les rencontres professionnelles organisées par la Société de Sciences Historiques pendant les quarante dernières années en évoquant des idées, des personnalités et des institutions.

Mots clé : rencontres professionnelles, symposiums, excursions thématiques, revues scientifiques, continuité.

Într-o dimineață însorită din iulie 2010 am luat drumul Călărașilor, pentru o nouă ediție a cursurilor de vară ale Societății de Științe Istorice. Sunt, iată, 40 de ani de când tineri profesori, soția mea și cu mine, intram în această aventură, deplasându-ne pentru început într-o lungă călătorie nocturnă de la Turnu-Măgurele la Cluj, în celălalt capăt al țării. Știam doar, pentru că adresasem o cerere în acest sens conducerii S.Ș.I., că după ediția inaugurală desfășurată în vara 1968 la Vălenii de Munte, la inițiativa profesorului Aurel Iordănescu, după modelul impus de Nicolae Iorga, asociația profesională a istoricilor organiza cursuri în trei centre: celui din Ardeal, corespunzându-i alte două la Suceava și la Constanța.

Sub aspect științific manifestările erau patronate de universitățile locale, la Suceava în parteneriat cu Iași, iar la Constanța, unde nu funcționa pe atunci o facultate de profil, cu cea din București. Sponsorul era însă Sindicatul din învățământ care acoperea cu sume modeste, dar îndestulătoare pentru vremurile de atunci, cheltuielile de cazare și masă (de regulă în cantine și internate universitare sau școlare) și transportul la obiective istorice.

Mult mai târziu am aflat și câteva detalii organizatorice importante, în general respectate până la căderea comunismului. Se începea astfel cu stabilirea tematicii fiecărei zile de curs și erau aleși conferențiarii (mai ușor

* Profesor doctor, Secretar general al Societății de Științe Istorice din România

când erau de la fața locului, mai greu când trebuiau aduși din afară). Cum partea de conținut trebuia aprobată de sponsori și de organizațiile județene de partid din orașele unde aveau loc cursurile, se subînțelege că atât subiectele expunerilor, cât și propunătorii, trebuiau să fie agreeți și atunci, nu de puține ori în program, se amestecau academicieni și universitari de mare prestigiu cu persoane din activul de partid calificate în domeniul istoriei. Odată programul stabilit și avizat, filialele erau înștiințate asupra perioadei și cifrei de participanți care le reveneau (și pe atunci numărul de locuri era limitat), înscrierea fiind marcată de o cerere adresată conducerii S.Ș.I., la rândul ei aprobată ulterior. Centrul desemna un reprezentant care se deplasa la locul stabilit, închiria căminul, stabilea meniul la o cantină școlară și angaja cu o agenție de turism excursiile, toate aceste detalii fiind comunicate în scris potențialilor cursanți.

Am ajuns deci, dimineața devreme, în orașul de pe Someș care îmi era complet necunoscut și, cu amabilitatea localnicilor și nu fără destule peripeții, am descins la căminul angajat. Mi-aduc aminte că erau camere spațioase cu 5-10 paturi, băieții și fetele fiind repartizați separat - aceasta a fost regula în toți anii următori. Să mai spun că am consumat două săptămâni același meniu și că autobuzele cu care ne-am deplasat erau lipsite de orice confort (aerul condiționat nu se inventase încă) iar în Apuseni o ploaie torențială ne-a udat zdravăn înăuntrul vehiculului, dar ce importanță aveau toate acestea, la 25 de ani, înconjurat de colegi și prieteni din toate generațiile (din care nu lipsea nici profesorul meu din liceu) și în vecinătatea tuturor gloriilor timpului de la universitatea clujeană, „giuvaierurile palatului” fiind cine altcineva decât academicienii Constantin Daicoviciu și Ștefan Pascu?...

Dar trebuie să spun că atunci l-am auzit prima oară într-o expunere publică pe profesorul Iordănescu și, cu scuzele de rigoare față de ceilalți mai sus numiți, el mi-a produs cea mai puternică impresie. Dacă mi-amintesc bine, conferențiarul și-a ales două subiecte, fiecare dintre ele de o certă dificultate chiar în condițiile anilor 70 „*Criza Imperiului Roman*” și „*Opera lui Nicolae Iorga*”. Istoricii de vârsta mea își amintesc desigur că în epocă prăbușirea celei mai mari puteri a Antichității era atribuită aproape exclusiv luptei de clasă drept factor endogen și migrației popoarelor considerată cea mai importantă criză exogenă. Profesorul a pus însă problema disoluției acestei lumi sub presiunea noilor valori, generate odată cu triumful creștinismului și „barbarizării” societății vechi. În ce-l privește pe marele istoric Nicolae Iorga, reintegrarea sa începuse încă în 1965, odată cu comemorarea a 25 de ani de la asasinarea sa, prilej în care apăruseră sub redacția profesorului M. Berza două

volume de opere alese, alese trebuie să spunem cu mare grijă, în general lucrările prezentate arătându-ne opera sa de istorie românească și universală, pe marele călător și pe cel care-și omagiase ca nimeni altul antecesorii și contemporanii dispăruți. Dimensiunea savantului patriot și a luptătorului antifascist erau astfel prevalente. Pe de altă parte, pe câtă vreme nici una dintre lucrările sale fundamentale nu fuseseră încă reeditate, complexitatea excepțională a celui mai mare polihistor din istoria culturii române rămânea mai cu seamă pentru generațiile tinere un deziderat de neatins. Ori profesorul Iordănescu a reușit această performanță.

Într-una din sălile Universității din Cluj, la o oră târzie de după-amiază, într-o conferință de 90 de minute, a construit cronologic și tematic această uluitoare imagine, deschizându-ne interesul pentru cărți pe care în anii anteriori ai facultății, 10 lacăte le ținuseră închise în fondurile secrete ale marilor biblioteci. Aș încheia spunând că tot atunci am înțeles care erau resursele magiei sale oratorice: cunoașterea desăvârșită a subiectului ales, impusă de ani lungi de studii și de o memorie fabuloasă, pertinentă analizei istorice întotdeauna întemeiate pe surse de primă mână, comparații abile și interpretări de mare rafinament și, nu în ultimul rând, pe un vocabular atractiv și inteligibil și pe limpezimea de cleștar a expresiei. Zilele de la Cluj, urmate de cele de la Suceava și Constanța, toate la începutul anilor 70, m-au convins definitiv că nu am voie să ratez șansa de a-i sta aproape și, cu o formulare dragă celor tineri de azi, am devenit fanul lui necondiționat.

Nu știam în vara aceea îndepărtată că împrejurările, prea complicate pentru a face obiectul acestei discuții, mă vor aduce alături de el în redacția revistei „*Studii și Articole de Istorie*”, revistă pe care o înființase și căreia îi stabilise, până în ziua de azi, structura și îi consacrase destinația de excepție în peisajul publicistic românesc – știința istorică și didactică la zi, pentru corpul profesoral de specialitate. Euforiei începuturilor Societății i-au urmat anii când a pierdut sprijinul financiar al Ministerului Învățământului și revista „*Studii și Articole de Istorie*” a rămas astfel cu un singur titlu anual, față de cele patru pe care le avusese inițial. S-a adăugat ieșirea treptată din scenă a unor autori consacrați, ceea ce l-a obligat pe profesor să formeze o nouă generație, mai tânără, în cadrul căreia s-a numărat și autorul acestor rânduri.

Îmi amintesc că în anii 80 Aurel Iordănescu ne propunea teme de cercetare (cu deosebire în domeniul didacticii), ne recomanda bibliografii și ne îndemna să scriem lucrări, supraveghindu-ne cu blândețe, dar și cu fermitate în toate etapele elaborării. Forma lor orală era prezentată la simpoziunile organizate de Societatea de Științe Istorice iar cea scrisă propusă spre

publicare, după numeroase observații de conținut, dar și de stil, în paginile revistei „*Studii și Articole de Istorie*”. Astfel, vreme de câteva luni, am cercetat „*Rolul cronologiei în lecția de istorie*” cu care m-am prezentat la Călărași, locul ultimelor noastre cursuri de vară, într-o toamnă târzie, spre sfârșitul deceniului nouă al secolului trecut.

Profesorul își rezervase un subiect pentru care avea un mare interes și pe care îl dezvoltase cu multă elocință la „*cursurile de didactică*” organizate în fiecare vineri, între orele 11-13 în sala E5 a Facultății de Istorie „*Fundamentele științifice ale lecției de istorie*”. În memorie mi-au rămas bine întipărite multe din deplasările la simpozioane, dar cea despre care scriu, de altminteri singura în care l-am însoțit pe mentorul meu, ocupă un loc aparte.

Am călătorit de la București la Ciulnița și de aici la Călărași în compartimente de tren neîncălzite (eram totuși la jumătatea lui noiembrie), personalul de navetă din al doilea segment al călătoriei fiind aproape complet devastat. La sosirea pe peronul gării, gazdele noastre ne-au preluat cu multă amabilitate, dar la școala unde urma să ne întâlnim colegii, directorul ne-a anunțat că o pană de electricitate se declanșase cu puțină vreme în urmă. Am intrat deci într-o mare de întuneric (cerul era plumburiu) și am urcat tăcuți spre sala de festivități. Odată ajunși, am constatat că, deși spațiul era arhiplin, nu puteam distinge, și asta cu mare greutate, decât figurile celor apropiați de mesele așezate pe un podium, unde au fost invitați. Îmi făcusem de acasă un mic rezumat de idei, pentru orice eventualitate, dar mi-am dat seama că în condițiile date nu-l voi putea folosi. După alți doi vorbitori mi-a venit rândul, urmat imediat de profesorul Iordănescu. Ce mi-a rămas puternic întipărită în memorie a fost calitatea excepțională a dezbaterii care a urmat, cordialitatea și interesul arătat subiectelor discutate, solidaritatea înaltă a tuturor celor prezenți, oameni în fond la fel de afectați de vitregia acelor vremuri.

Aveam să revin în orașul de la Dunăre, 10 ani mai târziu de data aceasta într-un alt context, dar ca și mai înainte înconjurat de colegi, lideri de filiale ale Societății și inspectori de profil de la inspectoratele județene, la o întrunire de formare.

Constatasem cu ocazia unei burse în Franța că, în această țară, predarea istoriei cu ajutorul calculatorului făcuse progrese importante în direcția utilizării surselor sistematizării conținuturilor și evaluării și am observat cu plăcere că la jumătatea anilor 90 se făceau și la noi primii pași. Astfel, în Vâlcea, o tânără profesoară publica sistematic rezultatele acestui nou demers în „*Tribuna Învățământului*”, ceea ce încerca să rezolve și la Călărași colegul nostru Ion Dorobanțu –inspector de specialitate, astăzi, pe atunci profesor la

Colegiul Național „Barbu Știrbei”, unul din organizatorii „Cursurilor de vară” din acest an. Am asistat deci cu toții, trebuie să spun că într-o stare de uluire entuziastă, la o minune de lecție pentru care la sfârșit aproape că n-am găsit cuvinte.

Minunile nu s-au încheiat însă aici și iată de ce: deși reuniunea era programată să dureze două zile, am găsit resursele necesare, ca să încheiem încă din prima zi spre amiază. Făcusem încă de la București un program și la cererea generală solicitasem gazdelor noastre să organizeze o deplasare la cetatea bizantină de la Păcuiul lui Soare. Pentru că eram din nou în noiembrie, decisesem totuși ca excursia să aibă loc într-o dimineață spre a evita ceața sau întunericul unei seri de toamnă târzie. *L'homme propose, Dieu dispose.*

După masa de prânz și finalul neașteptat al lucrărilor noastre, mai mulți colegi au solicitat organizatorilor să plecăm la drum spre orele 14,30–15,00 pentru ca a doua zi să ne risipim care încotro la treburile noastre. În criză de timp și pentru a face pe plac musafirilor s-a angajat rapid o ambarcațiune fără instrumente de bord care să faciliteze, navigația în condiții speciale. Am fost însă avertizați că plimbarea trebuie să se încheie în câteva ore, oricum înainte de căderea serii, în caz contrar putând fi chiar victimele unui posibil naufragiu. Deja din start vâlătuci groși de ceață ne obturau vizibilitatea și norii se adunau amenințători din toate părțile.

Am ajuns la cetatea bizantină spre 16,45 și am avertizat că într-o jumătate de oră trebuie să plecăm înapoi. Zidurile cetății i-au entuziasmat în așa măsură pe colegii mei încât a fost imposibil să-i smulg de pe ruine, mai devreme de o oră. Într-o fotografie găsită întâmplător zilele trecute, suntem cu toții pe un mic ponton, în fața obiectivului, la ora plecării și se vede, într-un grup relativ numeros, că singurul preocupat era subsemnatul. Am ridicat ancora într-o atmosferă euforică, deși era clar că nu mai aveam cum ajunge pe lumină în port.

Nu mai lungesc istoria. Pe la ora 18,30 o ceață deasă ne-a învăluit cu totul, în vreme ce umbrele înserării erau din ce în ce mai prezente. La ora 19,00, într-o beznă completă pe care zadarnic încerca să o spargă singurul reflector de la bord, cârmaciul ne-a declarat că a pierdut direcția. Între orele 19,00 și 19,25 mai mulți pasageri care își descoperiseră între timp abilități speciale în navigație au sugerat *dreapta, stânga, înapoi, înainte* până ce s-a constatat că ne mișcam în cerc. La ora 19,45 când ne-am blocat într-un banc de nisip, panica a devenit generală. Ne-am urnit cu greu și după alte peripeții, Dumnezeu s-a milostivit de noi, ceața s-a mai destrămat și în fine, la ora 21,00 am ajuns la destinație. Comentariile ulterioare au fost în sensul că se mai

întâmplase o minune – primejdia de a ne răsturna fiind nu numai posibilă, dar și aproape certă.

Aveam să revin în orașul de la Dunăre cu prilejul mai multor *olimpiade* în anii de la sfârșitul secolului trecut. La ultima dintre ele s-a întâmplat ca în Comisia Națională să intre în majoritate profesori foarte tineri și, împreună cu cei de vârsta lor aflați la fața locului, am profitat de împrejurare pentru a dezbate îndelung imaginea prezentului, dar mai ales a viitorului școlii românești. Cu mulți dintre cei de atunci (nu puțini au confirmat între timp) m-am întâlnit ulterior în diverse ocazii și după obișnuitele gesturi protocolare a intervenit repetat formularea „*Știți, la Călărași, acum câțiva ani...*”.

Povestea nu se sfârșește aici. În ultimii ani promovarea în Biroul Executiv al Societății a domnului profesor Mihai Cotenescu mi-a făcut cunoștință cu o persoană jovială, pe cât de sociabilă, pe atât de tranșantă în opinii. Colegul mi-a prezentat cărțile sale, pe care le-am citit și apoi le-am recomandat în *Comisia de decernare a premiilor S.Ș.I.*, pentru că autorul posedă remarcabile competențe de istorie ialomițeană și călărășeană (el fiind la origine din Dragoslavele – Argeș). Acestor înzestrări le adaugă și calități organizatorice deosebite și o bună vizibilitate în comunitatea locală, dovedite mai cu seamă în 2006, când a organizat aici un Consiliu Național.

Am urmărit vreme de mai bine de un an eforturile filialei locale pentru ca lectoratul nostru de vară din 2010 să se desfășoare în cele mai bune condiții și pot să spun, lăsând deocamdată la o parte multe detalii, că fără tenacitate, perseverență, răbdare, înțelepciune și o nedezmănită corelare a obiectivelor cu mijloacele disponibile, o bună parte din aceste eforturi s-ar fi irosit în gol. Aaug aici ca și în alte locuri că succesul aparține, de fapt, unei echipe, domnul Mihai Cotenescu știind să se asocieze cu Inspectoratul Școlar al Județului Călărași, reprezentat de domnul profesor Ion Dorobanțu – la fel de devotat valorilor promovate de Societate, probând în același timp și remarcabile calități manageriale. Împreună sau individual, completându-se în toate, ei au elaborat un proiect asociind modelul profesorului Iordănescu cu precizia și plăcerea lucrului bine făcut, „nemțesc”. Au avut și priceperea de a-și alătura un grup semnificativ de tineri, care a preluat sarcini punctuale și a știut să intre în scenă cu o precizie și un devotament absolut excepțional.

Lăsând altora plăcerea de a dezvolta subiectul în latura sa cronologic – factuală, să spunem totuși, pe scurt, ce obiective și-au propus colegii noștri din Călărași și să facem la obiect o evaluare calitativă și cantitativă. Am certitudinea că gazdele noastre au vrut să ne arate că și într-un județ fără facultate de istorie și filială academică cercetarea științifică poate atinge cote

de excelență, valorificându-se aproape tot ceea ce locul a impus în conștiința publică: străvechile culturi neolitice de la Boian și Gumelnița, tradiția agrară consacrată în unelte și tehnologii, expresii ale sacrului ancestral (precum la excepționalul, în unicitatea sa, Muzeu de la Slobozia) așezările mai vechi și mai noi ale Bărăganului, personalitățile de avangardă și instituțiile pe care le-am ilustrat.

Au completat imaginea simpozionului de istorie locală, dar și repetatele și întotdeauna utilele intervenții ale unei largi echipe în care și-au dat întâlnire figuri venerabile ale arheologiei precum Done Șerbănescu, ctitorul Muzeului gumelnițean de la Oltenița sau Marian Neagu, omologul său călărășean, gazdele noastre într-o veritabilă paradă de erudiție în excursiile tematice, dar și numeroși colegi din toate generațiile, unii masteranzi și doctoranzi sau doctori în istorie, ba chiar și un olimpic la faza națională, laureat cu unul din premiile principale, care a găsit timp și a avut răbdare să ne aștepte și să ne prezinte cu mult aplomb o disertație despre comuna sa natală. Li se adaugă firesc articolele și sintezele colective premiate în trecut și de S.Ș.I. precum *Istoria Călărașilor*, toți și toate dovedindu-ne o emulație remarcabilă pentru o așezare urbană de margine, dar nicidecum marginală.

Lărgind cercul, intenția organizatorilor a fost să includă cercetările locale în fluxul istoriografiei naționale, invitând într-o sesiune specială câteva figuri de marcă ale lumii universitare, pentru o corectă evaluare și plasare. La acest nivel a fost prezent profesorul universitar Ioan Scurtu, aflat în preajma împlinirii a 70 de ani (și a peste 45 de ani de neîntreruptă investigare a istoriei secolului XX, concretizată într-o operă vastă și semnificativă), care și-a prezentat ultimele trei cărți, unele în ediție revăzută - *Istoria Civilizației Românești*, *Românii sub cei patru regi* și *Istoria Revoluției Române din Decembrie 1989* (în mai multe ediții în limbi străine), profesorul universitar Bogdan Murgescu cu ultima sa carte, *România și Europa*, o lucrare în multe direcții deschizătoare de noi drumuri în înțelegerea decalajelor economice care ne-au împiedicat accesul la prosperitate, profesor universitar Gheorghe Onișoru care și-a orientat discursul către utilitatea studierii istoriei comunismului, prefațând o altă dezbatere din cadrul cursurilor și profesorul universitar Stoica Lascu, de la Universitatea „Ovidius” din Constanța.

Excursiile la monumente s-au înscris în aceeași arie de preocupări convingându-ne că și această parte a țării are o istorie bogată și densă. Siturile arheologice neolitice și dacice, cetatea bizantină de la Păcuiul lui Soare, bisericile ctitorite de Matei Basarab (la Slobozia, Mănăstirea și nu numai), muzeele bine organizate, chiar dacă asupra unora planează amenințarea unei

restructurări, nu întotdeauna eficace. Dar județele Călărași și Ialomița au și un prezent și, evident, un viitor; din goana mașinii se văd sate întinse cu gospodării bine articulate, cu case spațioase și curți împodobite cu flori, oameni harnici care au arătat că pot învinge vicisitudinile timpului chiar dacă vorbind de multe din înfăptuirile „epocii de aur”, ghizii noștri aveau obiceiul să ne spună și că mai de toate „*s-a ales praful*”. Vizitele în școli înzestrate cu mobilier nou găzduiesc tehnologii didactice moderne, ba chiar în Călărași la Grupul Școlar „Danubius” funcționează un centru de jurnalism – ni s-a spus unic în țară. În fine, trecerile noastre peste Dunăre în Bulgaria vecină au avut același scop: să ne prezinte asemănările și posibilele noastre diferențe, într-o arie culturală la care am contribuit deopotrivă de-a lungul istoriei.

Spre a se rotunji obiectivele propuse, ni s-a oferit în ultima zi și o dezbatere didactică, în jurul unui subiect fierbinte, atât de fierbinte că unii colegi, nu știau cum să-l arunce cât mai repede și cât mai departe – istoria comunismului în România, disciplină opțională în ultimele clase liceale. Profesorul Mihai Stamatescu, invitatul reuniunii, a pregătit-o din vreme, dându-i o eficiență pe care și-ar dori-o toate întâlnirile noastre profesionale. A alcătuit un chestionar și a procurat 20 de exemplare din manualul acestui curs, apărut sub coordonarea sa, pe care le-a împărțit gratuit participanților.

Pe ordinea de zi s-au mai aflat inspectorul Ion Dorobanțu, cu o situație cât mai exactă a disciplinei în planul de învățământ, evident colegul Stamatescu, cu o pledoarie despre diversitatea de opinii referitoare la subiect „*suntem 50 în sală, avem 50 de păreri diferite*”, susținând clar că perspectiva programei și a manualului nu este una anticomunistă și că singurul lor deziderat este ca elevii să-și formuleze singuri o opinie și profesorul Vasile Pascu, autorul a două volume consacrate *Regimului totalitar din România*, în esență pe poziția condamnării vehemente a vechiului regim. Dezbaterile foarte animate, repetat completate de observațiile profesorului Ioan Scurtu s-au îndepărtat însă de la scopul inițial propus – de la metodică predării unei discipline la stabilirea conținutului unei epoci și a unui regim politic încă în dezbatere.

Ședința care a încheiat cursurile de vară a consacrat succesul lor deplin. Felicitărilor adresate organizatorilor pentru turul de forță pe care și l-au permis, acum deloc protocolare, le-a dat expresia cea mai potrivită unul dintre participanți care răspunzând unui alt chestionar menționa la rubrica deja arhicunoscută *Ce v-a plăcut / Ce nu v-a plăcut*, că evident nu i-a plăcut că eforturile sale de manager al ediției 2008 a lectoratului (la Focșani) au fost aici mult depășite.

Am mulțumit și noi (și prin scrisori explicite) tuturor factorilor de decizie financiară din Județul Călărași și din municipiul Călărași, de la Consiliul Județean și de la Primărie, de la Inspectoratul Școlar Județean, și minunaților noștri amfitrioni, profesorii Mihai Cotenescu și Ion Dorobanțu pentru ospitalitatea desăvârșită, cordialitatea exemplară, receptivitatea permanentă față de toate solicitările ce le-au fost adresate și, nu în ultimul rând, pentru infinita disponibilitate de a rezolva imediat și eficace toate corecțiile aduse unui proiect excepțional gândit și pus în operă. Considerăm că aici s-a atins un vârf, s-a constituit un standard înalt și că rămâne celor care vor urma, să ambiționeze a-l egala sau depăși.

M-am despărțit greu de gazdele noastre și nu ne-am putut refuza să mai zăbovim o clipă în orașul de la Dunăre. Luni, 26 iulie, dimineața devreme, cursurile au continuat cu o excursie de trei zile în Bulgaria. Nu i-am însoțit însă pe colegi, convenind să plecăm acasă puțină vreme mai târziu. Era o zi noroasă, cu vânt moderat, care semăna mai degrabă cu toamna apropiată decât cu vara incandescentă în mijlocul căreia ne aflam. Ne-am plimbat încă o dată pe mica plajă din spatele hotelului unde fusesem cazați, ne-am așezat la una din mesele din curte și într-o liniște desăvârșită am revăzut întreg filmul cursurilor. Și ne-am adus aminte că, întorcându-ne din oraș într-o după amiază, un turist aflat în zonă a văzut pe parbrizul autobuzului cu care călătorisem afișul cu lectoratul de vară. Fiind lângă el m-a întrebat „*Cum domnule, se mai organizează în România așa ceva ?! Mai e posibil în vremuri atât de complicate ca oamenii să găsească timp și răbdare pentru dezbateri de idei și căutare de monumente ?!*”. Și i-am răspuns simplu: „*Da, mai este posibil !*”.

Depinde deci, numai și numai de noi ca și în viitor să mai putem dialoga astfel.